

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA TARBIYA DARSLARINI INGLIZ TILI BILAN
BOG'LAB TASHKIL ETISH USULLARI**

Ne'matullayeva Gulsanam Ne'matulla qizi

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti Samarqand filiali Boshlang'ich ta'lim
nazariyasi va metodikasi yo'nalishi magistranti

Annotatsiya:

Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda tarbiya darslarini ingliz tili darslari bilan bog'lab tashkil etish, integratsiyalash yo'llari, usullari va vositalari ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: Tarbiya, o'qish, integratsiya, ingliz tili, boshlang'ich sinf, o'yin, innovatsiya, savodxonlik.

Introduction

Vatanimiz mustaqillikka erishgandan so'ng mamlakatimizda chet tillarini o'rganishga katta e'tibor berib kelinmoqda. Jumladan, 2012-yil 10-dekabrda qabul qilingan «Chet tillarini o'rganish tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori hamda 2013–2014-o'quv yilidan boshlab umumta'lim maktablarining birinchi sinflarida xorijiy tillarni uzluksiz o'rgatishning joriy etilishi buning isbotidir. Til o'rganish ham yosh davrlariga bog'liq. Psixologlarning fikricha, bolalar kattalarga nisbatan tilni tez va oson o'zlashtirishadi. Bolalarda til o'rganishga bo'lgan tabiiy tabiiylik, ularda taqlid qilish kuchli, kattalarga nisbatan bolalarning ko'pligi buning asosiy sabablaridandir. Hatto K.D.Ushinskiy ham shunday deb yozgan edi: “Bola biz bir necha yil ichida o'rgana olmaydigan darajada chet tilini bir necha oyda o'rganadi”. Shuni e'tiborga olish kerakki, 6–7 yoshli bolalar ma'lumotlar ma'nosini tushunib emas, uni mexanik tarzda yodlaydi. Buning uchun boshlang'ich sinf bolalariga ingliz tilini o'rgatishni grammatikani o'rgatishdan boshlamaslik zarur. Aks holda chet tilini o'rgatishning dastlabki qadamidanoq bolani zo'riqtirib qo'yish mumkin.

O'qituvchi o'quvchilarga ingliz tilini o'rgatishda turli usullardan foydalanish mumkun. Misol uchun o'quvchilarga tarbiya darslarini o'qitishda ingliz tili bilan bog'lab olib borishi va bunda mashg'ulotlarni turli o'yinlar orqali o'tkazishi mumkun. Mashg'ulotni boshlashdan oldin uni qanday tushuntirishni o'ylab ko'rishi kerak. Tushuntirish juda qisqa, aniq, lo'nda bo'lishi kerak. O'yin mazmuni, qoidalarini tushuntirishda mayda gaplardan xoli bo'lish zarur. Undan keyin o'yinchilardan kim qaysi yerda qanday holatda turishini aytib o'tish kerak. Kichik maktab yoshidagi bolalarning bilim doirasi hali ancha tor bo'ladi, diqqati doimo chalg'ib turadi. Shuning uchun bolalarga oddiy va ularga oson tushunadigan o'yinlarni o'rgatish kerak. Bunday o'yinlarda qush va hayvonlar yoki ularning rasmlari, o'yinchoqlar, ertaklardan foydalanilsa yaxshi bo'ladi. Bu o'yinlar, albatta, mazmunli va ibratli bo'lishi shart. Til materialini yaxshiroq bilgan kishi g'olib hisoblanadi. Shunday, kichik yoshdagi bolalarga chet tilni o'rgatish ancha mushkul va mas'uliyatli. Bolalarga ingliz tilini mazmunli va qiziqarli o'rgatish uchun ko'rish va eshitishni boshqarish lozim:

- qo'shiq va she'rlar orqali yoki esda qolishi qiyin bo'lgan, ma'noga ega bo'lmagan harf yoki birikmalarni kuyga solib o'rgatish.

Bunga misol qilib, bolalarning ingliz tilidagi alifbosini qo'shiq qilib o'rganish mumkin.

Ushbu o'yin texnikasi boshlang'ich maktab o'quvchilari uchun mos keladi. O'yinning mohiyati oddiy bo'lib o'qituvchi tarbiya darsi davomida turli o'yinlar o'tkazadi, ular davomida esa bolalar til ko'nikmalarini yaxshilaydi. Metodika xayoliy vaziyatni yaratishga va bola yoki o'qituvchi tomonidan ma'lum bir rolni qabul qilishga asoslangan. Ingliz tilini o'qitishda turli metodikalardan foydalanishimiz mumkin, bunda ular vaziyatli, raqobatbardosh, ritmik-musiqiy va badiiy xususiyatga ega bo'lishi mumkin.

Vaziyatli o'yinlar - muayyan vaziyatda muloqot qilish holatlarini taqlid qiluvchi rol o'yinlarni o'z ichiga oladi. Ular, o'z navbatida, reproduktiv xarakterdagi o'yinlarga bo'linadi, bunda bolalar odatiy dialogni takrorlashda, uni ma'lum bir vaziyatga qo'llashda va turli modellarni o'zgartirishni talab qiladigan improvizatsiya o'yinlarida foydalanishadi.

Raqobatbardosh o'yinlar- lug'at va grammatikani assimilyatsiya qilishga hissa qo'shadigan o'yinlarning aksariyatini o'z ichiga oladi. Til materialini yaxshiroq bilgan kishi g'olib hisoblanadi. Bular barcha turdagi krossvordlar, auktsionlar, loto, stol o'yinlari, buyruqlarni bajarish va boshqalarda qo'llaniladi.

Ritmik musiqa o'yinlar - bu dumaloq raqslar, qo'shiqlar va sheriklar tanlovi bilan raqslar kabi an'anaviy o'yinlarning barcha turlari bo'lib, ular muloqot qobiliyatlarini egallashga emas, balki nutqning fonetik va ritmik-melodik jihatlarini yaxshilashga yordam beradi.

Badiiy yoki ijodiy o'yinlar - bu o'yin va badiiy ijod chegarasida turgan faoliyat, o'yin orqali bola uchun yo'l. Ular, o'z navbatida, dramatizatsiya (ingliz tilida kichik sahnalarni sahnalashtirish), vizual o'yinlar, rangli rasmlar, og'zaki va ijodiy ishlarga bo'linishi mumkin (kichik ertaklarning jamoaviy tarkibi, qofiyalarni tanlash).

Biz bilamizki, hozirgi ta'lim jaroyonida bolalar subyekt bo'lishi lozim. Bunda ko'proq interfaol metodlarga e'tiborni qaratish ta'lim samaradorligini oshiradi. Ingliz tili darslariga qo'yilgan eng muhim talablardan biri mustaqil fikrlashga o'rgatishdir. Bugungi kunda ingliz tili o'qituvchilari Amerika Qo'shma Shtatlari, Angliya pedagoglari tajribasiga tayangan holda, quyidagi innovatsion metodlardan foydalanib kelmoqda:

“Quvnoq topishmoqlar” (Merry riddles) bolalarga topishmoqlar o'rgatish ingliz tilini o'rgatishda muhim ahamiyatga ega, ular o'zlariga notanish bo'lgan so'zlarni o'rganadilar va o'ylab topishmoq javobini topadilar.

“Tezkor javob” (Quick answers) o'tilgan dars samaradorligini oshirishda yordam beradi.

“Chigil yozdi” (Warm-up exercises) o'quvchilarni darsga qiziqtirish uchun guruhda har xil o'yinlardan foydalanish.

“Pantomima” (Pantomime) bu usul juda qiyin mavzular tushuntirilishi kerak bo'lgan darsda yoki yozma mashqlar bajarilib, o'quvchilar charchagan paytda foydalanilsa bo'ladi.

“Hikoya zanjiri” (A chain story) usuli o'quvchining og'zaki nutqini oshirishda va xotirani mustahkamlashda yordam beradi.

“Rolli o'yinlar” (Acting characters) bu usul darsning barcha tiplarida qo'llanilishi mumkin.

“Rasmlar so‘zlaganda” (When pictures speak) usuli ancha qulay bo‘lib, ingliz tilini o‘rgatishda, bolalarning o‘g‘zaki nutqini rivojlantirishda yordam beradi, buning uchun mavzuga oid rasmlardan foydalanish lozim.

“Kviz kartochkalari” (Quiz cards) bolalarning soniga qarab kartochkalar tarqatiladi va hamma bolalar bir vaqtda darsda ishtirok etish imkonini beradi bu esa vaqtni tejaydi.

“So‘z o‘rnini top” o‘yinida so‘zlarning o‘rni almashtirib qo‘yiladi hamda so‘zlarni o‘z o‘rniga to‘g‘ri qo‘yish orqali gap hosil qilinadi.

“To‘plam” o‘yini ma‘lum bir mavzu asosida bolalarning olgan bilimlarini mustahkamlash maqsadida o‘tkaziladi. O‘yin qatorlar musobaqasi yoki kichik guruhlarda ishlash shaklida tashkil etiladi. Masalan, belgini bildirgan so‘zlarni toping deb, guruhlariga topshiriq beriladi. Berilgan vaqt ichida qaysi guruh ko‘p topa olsa g‘olib bo‘ladi.

Multifilmlar. Bolalar chet tilini o‘rganish mobaynida multfilmdagi gaplarni tushunmasa-da, multfilmdagi qahramonlarning harakatlari orqali ular ishlatayotgan so‘zlarni tushunishga harakat qiladi. Bu esa bolalar uchun til o‘rganishda qiziq va samarali yo‘l hisoblanadi. Bolalar uchun ingliz tili qo‘shiqlaridan tortib she‘r va hikoyalar, videoroliklar orqali o‘rgatib kelinmoqda.

“Rasmi” o‘yin. Tarbiyalanuvchilar Present Continious tarkibini yaxshiroq o‘zlashtirishlari uchun rasmi o‘yinni qo‘llash mumkin. Bolalarga hali ko‘rmagan rasmlaridagi personaj nima qilayotganini topish taklif etiladi. Masalan,

P1: is the child writing? P2: No, he isn’t

P1: Is the girl standing? P 2: Yes, she is

Rasmda ifodalangan harakatni to‘g‘ri topgan bolalar g‘olib hisoblanadi. U boshlovchi bo‘lib boshqa rasmni oladi.

“Rasmdagi gaplar” o‘yini. Bu o‘yin grammatik formalarni mashq qildirish uchun yaxshi ko‘rgazmali vosita hisoblanadi. Kartalarda odamni qandaydir harakatlarini ifodalovchi bir necha rasmlar bor, masalan: konkida uchayotgan, shaxmat o‘ynayotgan, kitob o‘qiyotgan rasmlar bor. O‘qituvchi rasmi kartalarni ko‘rsatadi (bola konkida uchayapti) va so‘raydi: What is he doing? Bolalar o‘zlarida xuddi shunday rasmni topadilar va javob beradilar: He is skating. Xulosa o‘rnida ta’kidlash joizki, tarbiya darslarida ingliz tilini birgalikda qo‘shib o‘qitishda tarbiyalanuvchini yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda, ulardagi chet tilini o‘zlashtirishga bo‘lgan qiziqish, ehtiyojni to‘la qondirishga yordam beruvchi pedagogik texnologiyalarga asoslangan zamonaviy didaktik ishlanmalarni tayyorlash va ularni amalga oshirishning mustahkam mexanizmini ishlab chiqish muaommoning amaliy yechimini ta’minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

1. O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. Birinchi jild. Toshkent, 2023- y.
2. .E.Toirova. Ona tili kitobi (3-sinf uchun darslik). —Toshkent. 2023- yil
3. Ona tili o‘qish savodxonligi (4-sinf uchun darslik)- Toshkent
4. Jalolov J. Chet tili o‘qitish metodikasi - Toshkent.O‘qtuvchi, 1996.
5. Qosimova K. va boshqalar. Ona tili o‘qitish metodikasi.-TNoshir, 2009- B. 194.